

El patrimoni documental i els arxius, una altra vessant de la cultura

Gemma Foj

Està clar que n'hi ha moltíssimes accepcions de la paraula cultura, i que cada un trobarem aquella que ens sembla més adient a la nostra forma de concebre-la.

Està clar, també, que quan parlem de cultura, a tothom li venen al cap, si fa no fa, les mateixes manifestacions: música, teatre, dansa, cinema, literatura, museus... entre moltes d'altres.

I els arxius? I el patrimoni documental? Molt sovint queden relegats a un segon ordre o, si més no, no solen ser inclosos entre els grans àmbits que tothom té al cap quan pensa en les diferents manifestacions de la Cultura.

El patrimoni documental, pel que fa al nostre país, està integrat per "tota expressió en llenguatge oral, escrit, d'imatges o de sons, natural o codificat, recollida en qualsevol mena de suport material, i qualsevol altra expressió gràfica que constitueixi un testimoni de les funcions i activitats socials de l'home i dels grups humans...".¹ Per tant, s'inclouen tots els documents produïts o rebuts, en l'exercici de llurs funcions, per la Generalitat, pels ens locals i per les entitats autònomes, les empreses públiques i les altres entitats que en depenen. Però també els documents de més de 40 anys produïts o rebuts, en l'exercici de llurs funcions, per persones jurídiques de caràcter privat que desenvolupin les seves activitats al nostre país i els documents de més de 100 anys d'antiguitat, produïts o rebuts per qualsevol persona física i els que, sent de menor antiguitat, estiguin produïts en suports de caducitat inferior als 100 anys (audiovisuals en suport fotoquímic i magnètic).

És aquesta, una definició prou ample i que, en conseqüència, abasta quasi tots els aspectes de les relacions socials de l'home, tant en l'àmbit privat com en el públic. De fet, tots estem creant uns arxius personals que, depenent de la projecció pública de la persona o del seu àmbit de treball, poden esdevenir de molt interès per a futurs investigadors.

Els organismes encarregats de preservar aquest patrimoni, que és cabdal per al coneixement del nostre entorn, principalment des del punt de vista històric, són els arxius. I moltes vegades hi ha un cert desconeixement del ciutadà envers les veritables funcions i prestacions d'aquests serveis; desconeixement que es tradueix en errades conceptuals, com ara confondre les funcions d'un arxiu i una biblioteca, per exemple.

Afortunadament, la imatge tòpica dels arxius com a reductes foscos i humits, on s'amuntegaven els pergamins, lligalls, papers (i algun que altre animalot) i on només accedien els més erudits, que s'hi passaven la vida, s'està superant tot i que al subconscient de moltes persones encara preval per sobre del que és la imatge real d'aquests serveis.

Avui dia els arxius com a infraestructures culturals, i per norma general, són uns serveis moderns que intenten aprofitar al màxim allò que ofereixen les noves tecnologies de cara a oferir al ciutadà, ja sigui investigador o no, una informació ràpida i el més completa possible sobre allò que està buscant.

La missió primera i principal d'un arxiu, sigui quin sigui el seu àmbit de treball, és la conservació, la catalogació i la posta a disposició del públic, del fons documental que custodia, veïllant en tot moment per la preservació d'aquest llegat històric amb l'objectiu de traspasar-lo a les generacions futures en les millors condicions possibles.

Però també te la missió de vetllar per la conservació de l'altre patrimoni documental, el que no genera la institució de la qual en depèn, i que, d'una forma o altra, complementa els fons documental que custodia per la seva pròpia naturalesa².

Aquests fons documentals, que provenen tant d'institucions com de persones, d'entitats i d'empreses -és a dir, qualsevol fons documental produït en l'exercici d'unes funcions ja siguin a nivell individual com col·lectiu- són cada cop més nombrosos, però molt sovint no es té consciència de la seva importància futura en el camp de la recerca històrica i, malauradament en moltes ocasions, es perden irremediament³.

Sant Cugat del Vallès es considera, dins l'àmbit professional dels arxius, un important punt de referència. No debades, al municipi es comptabilitzen un total de 5 arxius de diferents categories: l'Arxiu Nacional de Catalunya, l'Arxiu Municipal (amb una secció històrica a l'edifici de l'ANC), l'Arxiu Gavín (considerat un dels arxius privats més important d'Europa), l'Arxiu del Palau Recasens (al Centre Borja) i l'Arxiu Parroquial.

De tots aquests arxius, el més proper al ciutadà és el municipal, tant pel caràcter de la documentació que recull (tota mena de relacions, administratives o no, entre el ciutadà i l'Ajuntament), com per l'àmbit territorial del qual se'n ocupa, que és estrictament el del terme municipal.

Aquest servei funciona com a servei municipal obert al públic des de l'any 1987 i l'any 1995 es va dividir en dues seccions: l'administrativa (amb documentació de menys de 30 anys des de la seva producció) i la històrica, amb seu a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

La situació del patrimoni documental de la ciutat de Sant Cugat es pot considerar com a molt correcta, si més no pel que fa a la documentació que s'origina en la gestió de l'administració municipal. L'existència del Servei d'Arxiu i els recursos amb els quals s'està dotant, garanteixen tant la conservació com l'accés a la documentació. A més, la possibilitat d'anar traslladant periòdicament aquesta documentació (que ja està catalogada, ordenada i que ha passat, si cal, el procés de tria i eliminació adient) a l'Arxiu Històric Municipal, assegura la millor conservació possible dels fons documentals, tant pel que fa a les condicions físiques del seu emmagatzematge com a les condicions d'accés i consulta dels documents.

Pel que fa a l'altre patrimoni documental, el que ha de provenir de les persones jurídiques i de les empreses que operen al municipi i el pertanyent a les persones físiques que conserven documentació personal o patrimonial amb un cert interès, encara falta molt camí per córrer.

Es té coneixement de l'existència d'importants fons patrimonials i familiars, d'algunes de les cases pairals de la ciutat, que romanen custodiats per les pròpies famílies. El mateix passa amb algunes entitats de Sant Cugat, algunes d'elles centenàries, que conserven els seus arxius més o menys complets. En aquests casos, i de moment, la salvaguarda d'aquest patrimoni sembla no córrer perill.

Cal fer, però, un crit d'alerta per què altres arxius d'aquests tipus no s'acabin perdent o desmembrant. Els seus dipositaris han de ser conscients que la documentació que custodien, un cop està exhaurida la seva vigència personal, administrativa o empresarial, pot ser de molt interès per estudiar aspectes diferents de la història de la ciutat⁴.

En aquest sentit, és l'arxiu municipal el servei que, a Sant Cugat, millor pot aconsellar sobre l'interès que pot tenir o no un fons documental (sempre en tenen!); aconsellar també sobre quins són els millors sistemes de conservació i quins tractaments (tant tècnics com físics) es poden aplicar als fons documentals i ajudar en qualsevol dubte que sorgeixi respecte la conservació del patrimoni documental. Igualment, i a proposta dels dipositaris dels fons documentals, l'Arxiu Municipal es pot fer càrrec de la seva ordenació i descripció -assumint la custodia dels mateixos- així com de la posta a disposició dels potencials investigadors.

L'objectiu últim d'aquesta comunicació seria que assolíssim la consciència que tots i cada un de nosaltres som susceptibles d'estar creant un patrimoni documental que, malgrat que ara ens sembli impossible, en el futur pot tenir un interès per als investigadors. Sens dubte que, si més no, aportarà un nou punt de vista i dades que aniran completant, a través de l'elaboració científica que portin a terme els investigadors, la història de Sant Cugat. Història que, en definitiva, estem fent tots i cada un de nosaltres, dia a dia, document a document.

Gemma Foj i Alvira, és llicenciada en Història Medieval i Cap de l'Arxiu Municipal de Sant Cugat.

Notes

¹ Article 19 de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català.

² Pel que fa a un arxiu municipal, evidentment, s'ha de responsabilitzar, primer, de la custòdia de la documentació que genera l'administració municipal, però, com en el cas de Sant Cugat, moltes vegades també s'intenta recollir altres fons documentals que completin la visió històrica -excessivament administrativa i burocràtica- que emana dels documents municipals. Fons d'empreses, d'entitats, personals i/o patrimonials.... Són fons documentals que tenen tanta importància, de cara a una futura investigació de la història de la ciutat, com qualsevol altre.

³ Les institucions i entitats, són els col·lectius més conscients de la necessitat de conservar un arxiu en bones condicions; generalment forçats per la mateixa dinàmica administrativa que comporta la seva gestió i en la qual és normal haver de recórrer a documents realitzats anteriorment per avalar, demostrar, deixar constància, etc. de determinats fets.

No passa el mateix amb les empreses, si més no pel que fa a la conservació i, sobretot a la posta a disposició dels potencials investigadors, de la documentació que gestionen. És cert que parlem d'un àmbit privat i, moltes vegades, sotmès a una mena de secret professional, però quan es tracta d'empreses que han finalitzat les seves tasques productives, tampoc no es té constància d'on ha anat a parar el fons documental que ha generat al llarg de la seva història.

⁴ Alerta també amb els nous suports documentals! La utilització, cada cop més estesa, de la informàtica per a gestionar els nostres documents en qualsevol dels àmbits en que ens movem, ens ha de portar a prendre precaucions de cara a la conservació futura dels mateixos, atès el desconeixement que es té sobre la durabilitat d'alguns d'aquests suports.